

Kiss Lajos 80 éves*

Ezen ünnepi alkalommal kerülni kívánom a szokványos köszöntések gondolatmenetét és fordulatait, ezért XVIII., XIX. és XX. századi gondolkodókhoz fordulok, tolmácsolják nekik mindazt, amit tisztelt és igen nagyra becsült ünnepeltünk munkásságáról, gondolkodásáról és tudományos munkáinak indíttatásáról röviden mondani óhajtok.

* Elhangzott 2002. november 12-én a Nyelvtudományi Társaság felolvasó ülésén. — Folyóiratunk korrektúramunkálatai közben kaptuk a szomorú hírt: Kiss Lajos akadémikus, Társaságunk alelnöke 2003. február 16-án elhunyt.

Azért teszem ezt, mivel Kiss Lajos munkásságát számos alkalommal volt lehetőségünk bemutatni és értékelni, s nem utolsó sorban azért is, mert ünnepeltünk egyike diszciplínánk azon művelőinek, akinek neve a szaktudomány képviselőin túl, az érdeklődő olvasók széles táborában is ismert, elsősorban a „Földrajzi nevek etimológiai szótára” révén. A köszöntés tehát óhatatlanul egyfajta felsorolással egybekötött értékelésre korlátozódna. Nem óhajtanám azonban, ha ezúttal nem esnék szó, legalábbis nálam avatottabb személyek tollából, hacsak mozaikszerűen is a tudósról és az emberről együtt, munkássága és habitusa egy-egy általam jellemzőnek tartott vonása át-ételes, közvetett felvillantásával. Szóljanak tehát a régiek!

„A szó mint olyan nem egyedülálló **szó**, hanem határozott értelem és tartalom hordozójaként a beszéd alkotóeleme. Minthogy a nyelvhasználathoz szorosan kötődik, kollektív jelentése van, ami viszont társadalmi jelenséggé teszi.”

„Nincs jobb lelki szabadság, mint sem maga, sem más előítéleteitől nem függeni.”

„Az óceán első pillantásra végtelen, mélységében mindenütt nyugodt, mindenütt egyenlő víztömeg. Pontosabb vizsgálatok azonban kiderítik, hogy a tenger felszíne alatt különböző áramlatok kanyarognak, hogy a tengerben is óriási folyamatok hömpölyögnek, melyek medre — maga a tenger. Ez áramlatok mindegyikének megvan a tulajdon iránya, a tulajdon gyorsasága, a tulajdon hőmérséklete, megvan neki a maga kémiai minősége és a maga állat- és növényvilága. Távrolról jön és messzire megy: mélységes árja különböző égöveket szel át és különböző világrészek partjait mossa.”

„Kritika kell közöttünk, meg nem kérlelhető és kemény kritika, de részrehajlatlan, de igazságos. Ki kell irtanunk a hízelkedés, a szolgálai csúszás lelkét, ledöntögetnünk szobrait a bálványozásnak; elrezzentenünk a lelketlenséget; kimutogatnunk egymás vétkeit, botlásait, kimutogatnunk az utat, melyen nagy nemzetek példájaként a tökély magas pontjához vergődhetni.”

„A népek élete egy nagy szerves élet, S mint a gyümölcs, midőn rakásra gyűl, Egymást rohasztva új életre éled, Szeszt fejtve ki, mikor már összefűl, A nép is így, midőn forrásra gerjed, Java, salakja mind egygé vegyül; A tiszta szesz felszínre tör, kiválik, S a rothadó elem seprőbe mállik.”

„Általában ezek az urak [ti. a berlini professzorok a XIX. század hetvenes éveiben] igen kellemetes benyomást gyakoroltak rám, csupán egyetlen dolog nem nyerte el tetszésemet, s ez az egész Berlini Egyetemre vonatkozik: mindennek teljes és tökéletes figyelmen kívül hagyása, amit szlávoknak neveznek.”

„Jönnie kell s jön is egy pillanat, mikor fény cikázik ki a ködből és felvillan a Gondolat... Ez az emlékezés hőstette. Keresett egy nevet, egy arcot, egy szót, tudta, hogy van, születésre vár, a nyelve hegyén van; előtte millió lehetőség gomolygott füstoszlopokként, míg végre megszületett. Megvan! Ez az! Az emlékezésben ráismert arra, amit az örökkévalóságból hozott. Ezért a nagy, abszolút visszamenetelért minden műalkotás prófécia. Mikor nagyon, teljesen visszamegyünk a múltba, előre érkezünk. Nagyon emlékezni annyi, mint jövendőt mondani.”

(Az idézetek sorrendben Hans-Georg Gadamer, Kölcsey Ferenc, Wesselényi Miklós, Riedl Frigyes, Bajza József, Arany László, Vatroslav Jagić és Ravasz László munkáiból valók. Hans-Georg Gadamer: *Lesebuch*. Tübingen, 1997., horvát fordítása: *Éitanka*. Zagreb, 2002. 143; Rösel, Hubert: *Vatroslav Jagićs Briefwechsel*. München, 1962. 33, 35; Ravasz László: *Orgonazúgás*. Stúdium, 1927. 34, 35. A többi idézet forrása: Vajthó László: *Magyar idézetek könyve*. Bp., 1942.)